

LÄHETYSTYÖ POSTKOLONIALISTISESSA MAAILMASSA

STI 23.01.2008

Pekka Huhtinen, TT

1. Postkolonialismin käsite

Millainen on postkolonialistinen maailma? Mitä tällä käsitteellä tarkoitetaan? Voidaanko lähetystyöstä puhuttaessa erottaa selkeästi kolonialistisen aikakauden lähetystyö ja postkolonialistisen aikakauden lähetystyö? Mikäli tällainen erottelu tehdään, kuten luentomme otsake mitä ilmeisimmin edellyttää, on kysyttävä, onko kyseisten kahden aikakauden lähetystyön ero luonteeltaan ensisijaisesti sisällöllistä, metodista vai strategista? Vai onko kyse muutoksista kaikilla mainituilla osa-alueilla? Millaista asennemuutosta voidaan lähetystyössä havaita tapahtuneen?

Voidaksemme ymmärtää syvemmin postkolonialismin aikakautta, on tarpeen lyhyesti katsahtaa kolonialismin aikakauteen (1500-luvulta 1900-luvun puoliväliin) ja tuon aikakauden lähetystyöhön, sen kehitykseen ja ominaispiirteisiin. Kolonialismin aikakauden syntymiseen vaikuttivat löytöretket eri puolille maailmaa. Kolonialismin aikakausi merkitsi kilpailua siirtomaista ja siirtomaajärjestelmän luomista. Siirtomaissa (alusmaissa) olevia luonnonvaroja hyödynnettiin itsekkäästi ja yksipuolisesti. Erityisesti 1800-luvulla Euroopassa tapahtuneen teollistumisen voimakkaan lisääntymisen vuoksi tarvittiin runsaasti raaka-aineita, joita oli mahdollista saada nimenomaan siirtomaista. Valitettavasti kehitys johti myös siirtomaiden väestön alisteiseen kohtelemiseen, aina orjuuttamiseen saakka. Orjuuden synty sinänsä on paljon varhaisempi asia mutta kolonialismin aikakaudella lisääntyneen työvoimatarpeen vuoksi orjuus lisääntyi ja orjakauppa oli yleistä. Rotusyrjintä (apartheid) on ollut vaikea jäännös kolonialismin ajalta. On selvää, että kolonialismin aikakaudella tapahtunut lähetystyö kantoi monia rasitteita. Toisaalta on luonnollisesti syytä todeta myös tuon aikakauden lähetystyön myönteiset vaikutukset evankeliumin julistamisen ja opetustyön tuloksena, kuten koulutus- ja sairaanhoitojärjestelmien (sosiaalisen toiminnan) syntyminen ja kehittäminen. On myös tarpeellista todeta se, että kristillinen lähetystyö pyrki olemaan ja monin paikoin olikin itsenäistä kristillistä toimintaa, eikä suinkaan aina samaistunut siirtomaavaltapolitiikkaan. Olisi väärin ja jälkiviisasta aliarvioida tuon ajan lähetystyön merkitystä evankeliumin leviämisen kannalta. Lähetystyöntekijät tiettyine sidonnaisuuksineenkin ja rajoitteineenkin täyttivät lähetyskäskyä. Erityisesti 1800-luvulla syntyneiden herätysten (Eurooppa,

Amerikka) myötä voimistunut lähetystyö pyrki profiloitumaan poliittisista valtapyyteistä vapaaksi kristilliseksi toiminnaksi.

Postkolonialismista puhuttaessa voidaan keskittyä hieman eri asioihin riippuen kulloinkin siitä, mikä on lähestymistapa. Nyt keskitymme nimenomaan niihin asioihin, jotka ovat olennaisia kristillisen lähetystyön kannalta aikakaudella, jolloin siirtomaavallan perusrakenteet ovat purkautuneet ja lähetystyö on pyrkinyt profiloitumaan poliittisista valtarakenteista vapautuneeksi itsenäiseksi toiminnaksi.

Postkolonialismilla ei tässä yhteydessä tarkoiteta suppeasti vain siirtomaajärjestelmän purkautumisen jälkeistä aikaa sinänsä, vaan koko sitä ideologista ”maastoa” uusine virtauksineen ja mullistuksineen, missä kristillistä lähetystyötä tänään toteutetaan. Tällöin on huomioitava mm. sellaiset vaikuttavat tekijät, kuten suuret muutokset maailmanpoliittisissa asetelmissa, etnisyyden korostuneisuus (etninen identiteetti), murros suhtautumisessa rasismiin, kansojen poikkeuksellisen voimakas vaellusliike ja globalisaatio. Itse lähetystyön kannalta on luonnollisesti huomioitava (lähetys)teologiassa tapahtuneet muutokset ja niiden vaikutukset lähetystyön käytäntöön.

2. Kolonialismin ajan varjo tämän päivän lähetystyön kannalta

Kolonialistisen ajan lähetystoimintaa arvioitaessa on tullut tavaksi tehdä jälkiviisaasti ja keposesti arvostella tuon ajan lähetystoimintaa. Parannuksen tekeminen toisten synneistä ja virheistä on aina ollut helppoa, kun taas parannuksen tekeminen omista asioista on aina ollut vaikeata. On totta, että kolonialistisena aikana lähetystoiminnalla olivat omat rasiitteensa. Lähetystyö saattoi tahtomattaankin olla enemmän tai vähemmän välillisesti kytkeytynyt kolonialistiseen valtapolitiikkaan. Kristinusko käsitettiin ”länsimaiden tuotteeksi”. Usein tähän saattoi liittyä myös ylemmydentuntoa lähestyttäessä lähetystyön kohteena olevia. Vaarana oli käsittää lähetystyön luonne pikemminkin uusien alueiden valtaamiseksi kristinuskolle, kuin evankeliumin julistamiseksi synnin ja pakanuuden orjuuttamille ihmisille. On kuitenkin väärin yrittää selittää tuo ajan lähetystyötä yksipuolisesti siirtomaavaltapolitiikan motiiveista. Lähetystyöntekijöissä oli varmasti monia palvasieluisia evankeliumin julistajia, joiden päällimmäisenä motiivina oli evankeliumin julistaminen ja opettaminen yhdessä kristillisen palvelun kanssa. Lähetystyöhistoriassa tunnetaankin useita kaikkensa likoon panneita lähetysaarnajia, jotka eivät ole etsineet omaansa.

Kolonialismin ajan lisääntyneen liikkuvuuden myötä tarjoutuivat uudet mahdollisuudet kristillisen lähetystyön voimistumiselle ja laajentumiselle uusille alueille. Katolisessa kirkossa oli syntynyt voimakasta Euroopasta suunnattua hyvin järjestäytyntä lähetystoimintaa varsinkin jesuiittajärjestön toimesta 1500-luvulta alkaen (Aasia, Amerikka). Protestanttisessa maailmassa lähetystoiminnan voimistumiseen vaikuttivat syntyneet herätykset. Tietenkin tätä ennen oli uskonpuhdistus keskeisine korostuksineen luonut tärkeää pohjaa lähetystyölle. – Olisi mielenkiintoista tehdä ajatusleikki siitä, mitä seurauksia olisi ollut siitä, jos uskonpuhdistus olisikin tapahtunut kolonialismin valtakaudella?

Pietismin positiivinen merkitys lähetystyön kannalta on syytä muistaa. Pietismin synnyttämässä lähetystoiminnassa kytkökset siirtomaapolitiikan ja lähetystyön välillä löystyivät. Vastaavasti Amerikan protestanttien keskuudessa syntyi 1800-luvun lopulla vahva lähetystoiminta, minkä seurauksena USA:sta tuli merkittävä tekijä koko maailmanlähetysten kannalta. Edelleen tämän päivän amerikkalainen lähetysaktiivisuus pohjautuu paljolti tähän taustaan.

Oma kysymyksensä on se, missä määrin esimerkiksi nykypäivän Afrikassa kristillinen lähetystyö mielletään edelleen ”valloittajien” toiminnaksi. Kolonialismin aikakauden loppuminen on sen verran nuori asia, että sen vaikutuksia on edelleen havaittavissa. On kyse historiallisista pitkävaikutteisista realiteeteista. Tässä tilanteessa tämän päivän lähetystyössä on tullut tärkeäksi keskittyttävä paikallisten, kansallisten kirkkojen identiteetin vahvistamiseen. Monet ns. nuoret kirkot ovatkin osoittaneet sellaista elinvoimaisuutta, että maailmanlähetyksessä on tapahtumassa ja osittain jo tapahtunut merkittäviä muutoksia. Maailmanlähetysten Amerikka- ja Eurooppa-keskeisyyden aika on väistymässä ja osittain jo väistynyt.

3. Asenne- ja asetelmamuutos

Ns. nuorten kirkkojen vahvistumisella ja itsenäistymisellä voidaan jo nyt katsoa olevan mullistava merkitys maailmanlähetysten kannalta. On syytä todeta, että jo 1800-luvulla, keskellä vilkasta kolonialismin aikakautta, englantilainen *Henry Venn* (1796–1873) muotoili nuorten kirkkojen itsenäistymiseen ja samalla riippumattomuuteen tähtäävän merkittävän ohjelmajulistuksensa, joka tunnetaan maailmanlaajasti ns. ”kolmen itsen liikkeenä” (self-supporting, self-governing, self-propagating). Vaikka tämä ohjelmajulistus on saanut laajan kannatuksen ja sitä on pidetty nimenomaan oikeana suuntauksena lähetystyön tavoitteen kannalta, käytännössä asia on osoittautunut monessa mielessä paljon vaikeammaksi. Kolonialistisella aikakaudella hahmoteltu ”Kolmen itsen ohjelma” oli luonteeltaan hyvin edistyksellinen ja se on edelleen

ajankohtainen. Tarkemmin ajatellen kyseessä on ohjelma, jonka periaatteet on nähtävissä Uuden testamentin ajan dynaamisessa lähetystoiminnassa: Syntyneitä uusia seurakuntia ei jääty ”loputtomasti” varustamaan ja rakentamaan, vaan vastuu delegoitiin paikallisille, joiden tuli vastata niin seurakunnan johtamisesta, taloudesta kuin evankeliumin levittämisestä.

Lähetystyön viime aikojen asetelmien muutokset vaativat ns. vanhassa kristikunnassa uutta asennoitumista, sillä lähetystyön toteutusvoima näyttää yhä enenevässä määrin tulevan Afrikan ja Aasian nuorista kirkoista. Tämä samansuuntainen kehitys on ollut nähtävissä eri kirkkokunnissa. Yhden näkökulman muutosprosessiin tarjoaa lyhyt katsahdus esim. Lausanne-liikkeen toimintaan. Perustavassa suuressa kokoontumisessa Lausannessa 1974, jossa oli koolla 2700 kristittyä vaikuttajaa 150 eri maasta, johto oli länsi- ja Eurooppa -painotteinen. Seuraavassa suuressa Lausanne konferenssissa Manilassa 1989 (mukana 3600 edustajaa peräti 190 maasta) oli havaittavissa nuorten kirkkojen edustajien aktivoituminen ja voimakas esiinmarssi. Tämä ilmeni jo ohjelmarakenteessa, mutta varsinkin eräissä puheenvuoroissa, joissa eksplisiittisesti esitettiin kritiikkiä maailmanlähetysten Amerikka-keskeisyyttä kohtaan.

4. Lähetysintoon vaikuttaneita tekijöitä

Suomessa, kuten muuallakin maailmassa, aktivoituminen lähetystyöhön on ollut miltei suoraan verrannollinen syntyneisiin herätyksiin. Omassa maassamme lähetystoiminta on muodostunut herätysliikkeiden tai herätyksissä läheisesti mukana olleiden ympärille. Tämä on tuonut kirkkomme lähetystoimintaan tietyn kirjon, jota voidaan täydestä syystä sanoa suureksi siunaukseksi ja hengelliseksi rikkaudeksi. Eri luterilaisten järjestöjen toiminta on kanavoitunut yhden ja saman luterilaisen kirkon kautta. Eri hengelliset piirit ovat koonneet eri puolilta maata omat kannattajajoukkonsa ja kanavoineet lähetyskannatuksensa yhdessä paikallisseurakuntien kanssa eteenpäin. Tosin viime vuosina on voimakkaasti alettu ajaa eräänlaista kirkkolähetysten mallia. Ruotsissa tämä ajatus on toteutettu sillä seurauksella, että tällä maailman suurimmalla luterilaisella kirkolla on enää vain 45-50 lähetystyöntekijää!

Euroopassa ja Amerikassa lähetystyöllä on edelleen merkittävä rooli kirkkojen toiminnassa, mutta sen volyymi on hiipumassa, jopa kovaa vauhtia. Määrällistä hiipumista vakavampaa on teologinen hiipuminen. Liberaaliteologia (1700-luvulta alkaen) vaikutti vähitellen ensin raamattuteologiaan ja Raamatun asemaan kirkoissa ja tätä kautta lähetysteologiaan. Tämä prosessi on ollut omiaan heikentämään lähetysmotiivia. Hyvin selkeästi tämä kehitys on nähtävissä ns. valtiokirkkosysteemeissä, joista Skandinavian kirkot ovat valitettavan hyviä / huonoja esimerkkejä.

Seurauksena on ollut varsinkin 1900-luvun loppupuoliskolla alkanut lähetystyön rapautuminen. Muutos ei ole ollut pelkästään tilastollinen tai kvantitatiivinen, vaan myös kvalitatiivinen. Lähetystyölle ollaan antamassa uusi sisältö, jossa evankeliuminen julistaminen soteriologisessa merkityksessä on alkanut väistyä taka-alalle. Tilalle on tullut sinänsä tarpeellinen ja näyttävä diakoninen ja sosiaalinen toiminta toinen toistaan mahtavampien projektien muodossa. Projektien kautta on mahdollista pyörittää lähetystyön puitteissa huomattavia rahallisia varoja. Lähettityövoimaa sidotaan maailmanlaajasti yhä enemmän erilaisiin projekteihin. Tämän seurauksena suoranaudessa julistustyössä olevien lähetystyöntekijöiden prosentuaalinen osuus jäämässä hälyttävän pieneksi.

Liberalisoituneilla kirkkoilla on edelleen (toistaiseksi) rahaa. Niillä on paineita suunnata rahaa myös oman toimintansa ulkopuolelle, mutta ei välttämättä enää klassisen lähetystyön merkityksessä, vaan kehitysavun luonteisesti. Lähetyskentillä on paikoitellen syntynyt se tilanne, että lähetystyön tuki otettaisiin vastaan mieluummin rahana tai projekteina kuin esim. julistus- ja opetustyöhön keskittyvien lähetystyöntekijöiden työpanoksena.

Eri kirkkokuntien taholla on muodostettu katto-organisaatioita, jotka toimivat aktiivisesti eri maissa auttaen nuoria ja köyhiä kirkkoja. Luterilaisen kirkon piirissä tällainen elin on Luterilainen Maailmanliitto (LML). Monista hyvistä saavutuksistaan, tavoitteistaan ja ohjelmistaan huolimatta LML on sortunut esimerkiksi Afrikassa ainakin välilliseen kirkkopoliittiseen vaikuttamiseen siten, että nuorten kirkkojen teologisiin linjauksiin on pyritty vaikuttamaan taloudellisten toimenpiteiden kautta. Tällaisesta usein varsin piilotetusti tapahtuvasta toiminnasta saa Afrikassa eri puolilla vieraillessa kuulla esimerkkejä. Kyseinen toiminta edustaa kolonialistisen ajan negaatioita postkolonialistisena aikana lähetystoiminnassa.

On syytä kysyä kriittisesti, olemmeko sittenkin epäonnistuneet ”Kolmen itsen ohjelman” toteuttamisessa? Olemmeko sittenkin kasvattaneet nuoria kirkkoja lähetyksen eri työalueilla enemmän itseemme ja varoihimme, kuin Kristukseen? Syvimmiltään lähetystyö ei voi koskaan olla motiiviltaan muuta vaikuttamista kuin sitä, mikä tapahtuu evankeliumin itsensä vaikutuksesta.